

УДК: 330.45:658

Чернікова Н.М.

кандидат економічних наук, доцент,
Полтавський державний аграрний університет,
ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-0079-6411>

Долина Р.М.

аспірант,
Полтавський державний аграрний університет,
ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-4186-0192>

Діденко О.П.

здобувач СВО Магістр,
Полтавський державний аграрний університет,
ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-2593-8092>

Chernikova Nataliia, Dolyna Roman, Didenko Olesya
Poltava State Agrarian University

УДОСКОНАЛЕННЯ ПОНЯТТЯ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ЦИФРОВИХ ЗМІН

В статті визначено актуальність теми дослідження у зв'язку з переходом країни на цифровий шлях розвитку, де будь-які перетворення залежатимуть від загального рівня цифровізації держави та окремих її складових. Встановлено умови, за яких бізнес-процеси підприємств будуть зазнавати змін, а визначення поняття “бізнес-процес” набуватиме нового значення та потребуватиме його уточнення. Для досягнення поставленої мети, автором було вивчено існуючі на сьогодні поняття бізнес-процесів, період та умови, за яких вони з'являлись. Обґрунтовано необхідність удосконалення поняття “бізнес-процеси підприємств” в умовах цифрових змін. Запропоновано структурно-логічну схему формування авторського трактування даного поняття. Зроблено висновок про необхідність проведення подальших досліджень в напрямку вивчення бізнес-процесів сучасних підприємств в умовах цифровізації економіки, зокрема їх класифікації.

Ключові слова: бізнес, процес, бізнес-процеси підприємств, цифрова трансформація, цифровізація економіки.

IMPROVEMENT OF THE CONCEPT OF BUSINESS PROCESSES OF ENTERPRISES IN CONDITIONS OF DIGITAL CHANGES

The article examines the transformation of the concept of business processes of enterprises. It was revealed that the improvement of this concept was always a consequence of any changes in business conditions, the action of factors of the external and internal environment. With the transition of most business processes of enterprises to the digital plane, this issue takes on a new meaning. It has been proven that the relevance of this issue is also related to the country's transition to a digital path of development, where any transformations will depend on the general level of digitization of the state and its components. It was established that this issue was paid a lot of attention by domestic and foreign scientists who studied the conditions under which the business processes of enterprises will change, and the definition of the concept of "business process" will acquire a new meaning and require clarification. It was also revealed that all interpretations of the concept of business processes of enterprises refer to the beginning of the active phase of digital transformations in the economy and the country as a whole, which should be considered the adoption of the "Digital Agenda 2020" in 2018, and were hardly studied after the mentioned period. It is noted that the main components characterizing business processes are their flexibility and ability to transform by changes in the external environment, the measurement of the effectiveness of each of them, etc. To achieve the goal, the author studied the existing concepts of business processes and the period and conditions under which they appeared. The need to improve the concept of "enterprise business processes" in the state of digital changes is substantiated. A structural and logical scheme for the formation of the author's interpretation of this concept is proposed. This diagram provides an understanding of the concepts that became the basis for improving the concept of "business processes of enterprises in the conditions of digital changes", in particular as business, process, enterprise, and digital transformation. A conclusion was made about the need for further research in the direction of studying the business processes of modern enterprises in the conditions of digitalization of the economy, namely:

improvement of classification, modelling, optimization, and analysis of their effectiveness in the states of digital transformations

Keywords: business, process, business processes enterprises, digital transformation, digital economy.

JEL classification: A10, O1

Постановка проблеми. Постійний рух всіх процесів, що відбуваються у нашому житті викликають певні трансформації, як на загальнонаціональному рівні, так і на рівні окремих галузей та підприємств. Бізнес-процеси не є в цьому виключенням.

Діяльність будь-яких підприємств завжди складається з бізнес-процесів, які, як правило, відповідають цілям та напрямкам діяльності даних підприємств та мають певний набір задач та послідовність їх виконання. Зі зміною даних умов бізнес-процеси підприємств також потерпають відповідних змін, а їх визначення в цьому випадку потребують додаткової уваги. З практичної точки зору, уточнення поняття “бізнес-процес” з урахуванням сучасних тенденцій, є важливим етапом для їх подальшої класифікації та забезпечення ефективного управління ними.

За останні декілька років одним з пріоритетних напрямків розвитку країни стало проведення цифрових трансформацій, які забезпечуватимуть збільшення рівня ВВП країни, її конкурентоспроможність на міжнародному ринку, підвищення рівня цифровізації вітчизняних підприємств та цифрової грамотності кожного громадянина.

Тому, в даних умовах, питання визначення поняття “бізнес-процеси підприємств” набуває нового значення і потребує уточнення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням визначення поняття “бізнес-процес” приділяли увагу багато зарубіжних та вітчизняних вчених. Серед них можна виділити таких, як: Портер М., Хаммер М., Біннер Х.Ф., Харрінгтон Дж., Шеєр А.В., Андерсен Б., Ойхман Є.Г., Бондаренко В.М., Бутусов О.Д., Герзанич В.М., Чернобай Л.І., Дума О.І. та інші.

Але, вищезгадані автори, у своїх трактуваннях, зосереджували увагу на суті процесу, а не на умовах в яких вони протікають. Насправді, бізнес-процес і сьогодні є діяльністю, при здійсненні якої на “вході” використовують ресурси, а “на виході” отримують продукт або послугу, який має задовольнити потреби споживачів та/або клієнтів. Після появи Інтернету та розвитку технологій, які виникли завдяки йому, здійснити будь-які процеси без їх застосування стає практично неможливо і, тому, оптимізація наявних бізнес-процесів і розробка нових йде сьогодні з використанням саме цифрових технологій. Таким чином, оскільки в умовах переведення бізнесу в цифрову площину питання визначення бізнес-процесів підприємств ще не було опрацьовано, тому потребує удосконалення.

Мета статті полягає в уточненні поняття “бізнес-процеси підприємств”, що зумовлено цифровими змінами в країні та світі, а також яке в подальшому стане основою удосконалення їх класифікації.

Виклад основного матеріалу. Для того, щоб краще зрозуміти необхідність удосконалення визначення бізнес-процесів підприємств, розглянемо складові даного поняття та його трансформацію. Загалом бізнес-процес – це послідовне виконання певних завдань з метою досягнення очікуваного результату. Будь-який бізнес-процес характеризується такими поняттями, як «вхід», «процес», «вихід», «управління», «постачальник ресурсу», «клієнт». Тлумачення поняття “процес” є офіційно визначеним Міжнародним стандартом менеджменту якості ISO 9000:2015 [6], де він розглядається як сукупність взаємопов’язаних робіт, що використовують входи для отримання запланованого результату, а результатом процесу є створений продукт. Згідно даного стандарту входами одного процесу є, зазвичай, виходи інших процесів. З метою підвищення ефективності управління процесами, на підприємствах здійснюють їх планування, організацію, виконання та контроль.

Поняття бізнес в перекладі з англійської означає діяльність, а згідно з Великим тлумачним словником української мови трактується як “економічна,

комерційна, біржова або підприємницька діяльність, спрямована на отримання прибутку” [7]. Таким чином, поєднавши поняття “бізнес” та “процес” можна дати наступне визначення бізнес-процесу – це будь-яка діяльність, що передбачає використання ресурсів з метою отримання прибутку.

Проте, сьогодні поняття “бізнес-процес” має багато визначень, які з часом удосконалювались, трансформувались відповідно до змін в економіці та суспільстві, адаптувались під умови різних сфер і галузей діяльності тощо.

Так в роботі Чернобай Л.І та Думи О.І. [10, С. 125-131] автори, розглянувши дефініції та підходи до визначення сутності бізнес-процесів, пропонують наступні ключові характеристики даного поняття:

- бізнес-процеси формують додану вартість (споживчу цінність);
- взаємозалежність і взаємопов’язаність всіх бізнес-процесів на підприємстві;
- зосередження бізнес-процесів навколо однієї комплексної цілі;
- вимірність результату кожного бізнес-процесу;
- наявність початку “входу” та закінчення “виходу” процесу (дискретність процесу);
- існування мети здійснення бізнес-процесу;
- безперервність бізнес-процесів;
- використання ресурсів підприємства для виконання бізнес-процесів;
- керованість бізнес-процесів;
- застосування гнучкої технології виконання бізнес-процесів;
- системність бізнес-процесів;
- зв'язок бізнес-процесів та бізнес-моделі підприємства.

Зокрема, останні чотири характеристики було виділено безпосередньо авторами та покладено в основу удосконалення поняття бізнес-процесу. Також ними було запропоновано виділяти технічну (зорієнтовану на автоматизацію та стандартизацію) та економічну (внутрішню та зовнішню, зорієнтовану на підвищення ефективності управління та на взаємодію із зовнішнім

середовищем і, відповідно, підвищення гнучкості) спрямованість тлумачень даного поняття.

Також, детально поняття «бізнес-процес» розглянуто в роботі Бондаренка В.М., Бутусова О.Д. та Герзанича В.М., які вважають, що «динамізм середовища діяльності бізнесу, як відкритої системи, вимагає від бізнес-процесів гнучкості, тобто здатності до зміни, трансформації у відповідності до турбулентності зовнішнього середовища організації чи зміни пріоритетів діяльності останньої» [3].

Якщо розглянути визначення бізнес-процесу в динаміці, то можна зробити висновок, що перші спроби застосування даного поняття відбувалось у 80-ті роки, а його засновником можна вважати Демінга В. (1982), який розглядав бізнес-процес як процес, що постійно поліпшується та є основою підвищення конкурентоспроможності [13]. Трохи пізніше його теорію уточнили та розвинули Портер М. та Міллар В. (1985) [14, С.149-160] в частині визначення меж бізнес-процесів та їх унікальності для кожного підприємства. В період з 1990 по 2010 рр. (Дайвенпорт Т., Шорт Д. (1990), Хаммер М. (1993), Ойхман Е. (1997), Шеєр А. (1999), Андерсон Б., Харінгтон Д., Есселінг К. (2003), Біннер Х. (2009)) [1, 2, 5, 8, 11] основними складовими даного поняття вважали :

- сукупність впорядкованих, логічно пов'язаних завдань (дій);
- наявність ресурсів на вході;
- отримання продукції(товарів, робіт, послуг), яка б задовольняла споживачів, на виході.

З 2010 до 2016 року Чорнобай Л. та Дума О. [10, С. 125-131], розглядаючи поняття “бізнес-процес” зосереджували увагу також на системності та замкненості процесу, обов'язкової керованості дій та інше.

Проте, слід зауважити, що всі визначення бізнес-процесів, які описуються у науковій літературі, відносяться до початку процесів активізації та прискорення цифровізації в країні (яким можна вважати 2018 рік –

затвердження “Цифрової адженди – 2020”) [8], і тому вони не враховують особливість їх здійснення саме в цих умовах.

Згідно глави 7 статті 62 пункту 2 Господарського кодексу України, підприємства можуть здійснювати як комерційну (підприємницьку) господарську діяльність, так і некомерційну (неприбуткову) [4]. З огляду на це слід вважати не випадковим зосередження в своїх трактуваннях усіх вищезазначених науковців не на прибутковості здійснення бізнес-процесів, а на задоволенні потреб споживачів, що і для комерційних і для некомерційних підприємств є актуальним, а отримання та підвищення прибутку є лише логічним продовженням зацікавленості покупців в створеному продукті або послугі та, відповідно, збільшення обсягів продажу.

Оскільки метою даного дослідження є уточнення поняття бізнес-процесів підприємств в умовах цифрових змін, то необхідно розглянути ще одну складову – поняття цифрової трансформації. Згідно “Цифрової адженди – 2020” цифрові трансформації – це “перехід від аналогових систем та процесів індустріальної економіки та інформаційного суспільства до цифрової економіки та цифрового суспільства, який приводить до появи нових унікальних систем і процесів” [9]. В даних умовах традиційні бізнес-процеси поєднуються з технологіями цифровізації, що дає можливість виконувати їх швидше та якісніше, економити ресурси, враховувати швидкоплинні зміни ринкового середовища.

З огляду на вищевикладене, пропонуємо під бізнес-процесами підприємств в умовах цифрових змін розуміти будь-яку їх діяльність засновану на застосуванні цифрових технологій з метою повного використання їх переваг для досягнення максимально можливої результативності здійснення такої діяльності. Структурно-логічну схему трактування даного поняття представлено на рисунку 1.

Бізнес-процеси підприємств в умовах цифрових змін - будь-яка діяльність підприємств заснована на застосуванні цифрових технологій з метою повного використання їх переваг для досягнення максимально можливої результативності здійснення такої діяльності			
Цифрова трансформація – перехід від аналогових систем і процесів до цифрових [9]	Бізнес-процеси підприємств – будь-яка діяльність підприємств спрямована на задоволення потреб споживачів та ефективне використання ресурсів підприємства		
	Підприємство – самостійний суб'єкт господарювання, створений для задоволення суспільних та особистих потреб шляхом здійснення господарської діяльності відповідно до законодавства [4]	Бізнес-процеси - будь-яка діяльність, яка передбачає використання ресурсів з метою отримання прибутку	
	Бізнес – “економічна, комерційна, біржова або підприємницька діяльність, спрямована на отримання прибутку”[7].	Процес - сукупність взаємопов'язаних дій або робіт, що використовують входи для створення запланованого результату [6].	

Рис. 1. Структурно-логічна схема визначення поняття “бізнес-процеси підприємств в умовах цифрових змін” (розроблено автором).

Поняття бізнес-процесів поданих у [3; С. 295-298; 8; 10, С. 125-131; 11] пропонуємо доповнити такими характеристиками:

- зв'язок бізнес-процесів з рівнем цифровізації підприємств, який напряму впливає на рівень продуктивності праці;
- групування бізнес-процесів, залежно від технологій цифровізації, які використовуються при їх здійсненні та дозволяють оптимізувати роботу;
- удосконалення бізнес-процесів підприємств відповідно до цифрових змін, що відбуваються в країні та світі (впровадження цифрових технологій в діяльність вітчизняних та закордонних підприємств змінює бізнес-процеси даних підприємств на краще прискорюючи, здешевлюючи їх та підвищуючи якість їх виконання).

Висновки. В умовах цифрових змін бізнес-процес є не тільки елементом процесного підходу в управлінні, а й основним учасником таких змін. Тому, удосконалення поняття бізнес-процесів може стати основою подальшого розвитку їх класифікацій. В свою чергу, встановлення нових класифікаційних ознак для бізнес-процесів матиме практичне значення під час їх моделювання та оптимізації, а також при проведенні діагностики ефективності діяльності підприємств в умовах цифрових перетворень.

Список використаних джерел:

1. Андерсен Б. Бизнес-процессы. Инструменты совершенствования / пер с англ. С. В. Ариничева; науч. ред. Ю. П. Адлер, 2003. 272с.
2. Биннер Х. Ф. Управление организациями и производством: от функционального менеджмента к процессному / пер. с нем. 2009. 282 с.
3. Бондаренко В.М., Бутусов О.Д., Герзанич В.М. Суть та класифікація бізнес-процесів в сучасній науковій парадигмі: *Управління соціально-економічними трансформаціями господарських процесів: реалії і виклики.* 2019. С. 295 – 298.
4. Господарський кодекс України № 436 – IV від 16 січня 2003 року.
URL: <http://zakon.rada.gov.ua> (Дата звернення 10.09. 2022)
5. Ойхман Е. Г., Попов Э.В. Реинжиниринг бизнеса. 1997. 336 с.
6. Системи управління якістю. Основні положення та словник термінів.
ДСТУ ISO 9000:2015. URL: <https://khoda.gov.ua/image/catalog/files/%209000.pdf> (Дата звернення: 21.09.2022)
7. Тлумачний словник української мови. URL: <http://slovnyk.ua> (Дата звернення 21.09.2022)
8. Харрингтон Дж., Эсселинг К. С., Нимвеген Х. Ван. Оптимизация бизнес-процессов: документирование, анализ, управление, оптимизация / пер. с англ. 2002. 328 с.

9. Цифрова адженда України – 2020 URL: <https://uccr.org.ua/uploads/files/58e78ee3c3922.pdf>

10. Чорнобай Л.І., Дума О.І. Бізнес-процеси підприємства: загальна характеристика та економічна суть: *Вісник Національного університету “Львівська політехніка”*. Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку. 2013. № 769. С. 125-131. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/VNULPM_2013_769_20.pdf (Дата звернення: 19.09.2022)

11. Шерр А. Бизнес-процессы: основные понятия, теория, методы / Пер. с англ. 2-е изд., перераб. и доп. 1999. 154 с.

12. Davenport T.H., Short J.E. The New Industrial Engineering: Information Technology and Business Process Redesign. *Sloan Management Review*. 1990. Summer. pp. 132-146.

13. Deming W. E. Quality, productivity, and competitive position. *Cambridge, MA: Massachusetts Institute of Technology, Center for Advanced Engineering Study*, 1982. 374 p.

14. Porter M. E., Millar V.E. How Information Gives You Competitive Advantage. *Harvard Business Review*. 1985. № 85. pp. 149-160.

References:

1. Andersen, B. (2003) *Business processes. Improvement tools*. [Biznes protsesy. Instrumenty udoskonalennya]: Arinicheva improvement / Researcher. Ed. Y. P. Adler. / per. with Eng. 272 p.

2. Bynner, Kh. F. (2009). *Management of organization and production: from functional management to process management* [Upravlenye orhanyzatsiyamy y proyzvodstvom: ot funktsyonalnoho menedzhmenta k protsessnomu]. / per.with Germ. 282 p.

3. Bondarenko, V.M., Butusov, O.D., Herzanich, V.M. (2019) *The essence and classification of business processes in the modern scientific paradigm* [Sut' ta klasyfikatsiya biznes protsesiv v suchasniy naukoviy paradyhmi]: Upravlinnya

sotsial'no ekonomichnymy transformatsiyamy hospodars'kykh protsesbv: realiyi i vyklyky. pp. 295 – 298

4. Economic code of Ukraine № 436 – IV from January 16, 2003. URL: <http://zakon.rada.gov.ua> (Accessed 10 September 2022)

5. Oikhman, E. H. & Popov, Y. V. (1997). *Business reengineering*. [Reynzhynyrynh byznesu]. 336 p.

6. Quality management systems. Basic provisions and glossary of terms. DSTU ISO 9000:2015. URL: <https://khoda.gov.ua/image/catalog/files/%209000.pdf> (Accessed 21 September 2022)

7. Explanatory dictionary of the Ukrainian language. URL: <http://slovnyk.ua> (Accessed 21 September 2022)

8. Kharrynhton, Dzh., Esselynh, K. S. & Nymvehen, Van Kh. (2002). *Business process optimization: documentation, analysis, management, optimization* [Optymyzatsyia byznes-protsesov: dokumentyrovanye, analyz, upravlenye, optymyzatsyia]. Per. with Eng. 328 p.

9. Digital agenda of Ukraine – 2020 [Tsyfrova adzhenda Ukrayiny - 2020] URL: <https://ucci.org.ua/uploads/files/58e78ee3c3922.pdf>

10. Chernobai, L. I., Duma, O. I. (2013). *Business processes enterprises: general characteristics and economic essence* [Biznes-protsesty pidpryiemstva: zahalna kharakterystyka ta ekonomichna sut]. Visnyk Natsionalnoho universytetu "Lvivska politekhnikha". Menedzhment ta pidpryiemnytstvo v Ukraini: etapy stanovlennia i problemy rozvytku, pp. 125-131. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/VNULPM_2013_769_20.pdf. (Accessed 19 September 2022)

11. Sheer, A. V. (1999). *Business processes: basic concepts, theory, methods* [Byznes-protsesty: osnovnye poniatyia, teoriya, metody]. Per. with Eng. 154 p.

12. Davenport, T.H., Short, J.E. (1990) The New Industrial Engineering: Information Technology and Business Process Redesign. Sloan Management Review. pp. 132 – 146.

13. Deming, W. E. (1982). Quality, productivity, and competitive position. Cambridge, MA: Massachusetts Institute of Technology, Center for Advanced Engineering Study. 374 p.

14. Porter, M. E., Millar V.E. (1985) How Information Gives You Competitive Advantage. Harvard Business Review. № 85. pp. 149 – 160.